

MORGENBLADET

Den nye målstriden

Er nynorsk med på å hindre integreringen av innvandrere?

Av [Simen Sætre](#)

110 år etter Ivar Aasens død åpnes en ny front i norsk språkdebatt.

Relaterte artikler:

- [Saksgangen](#)

7. september i fjor gikk et brev fra Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) til Kultur- og kirkedepartementet (KKD). "Språkkrav i staten" var tittelen. Litt enkelt sagt ville ombudet vite om kravet til økt bruk i nynorsk i staten kunne virke diskriminerende mot innvandrere.

Advarselen. Brevet må ha vakt en viss harme, for svaret fra departementet var preget av et temperament og en fasthet man sjelden opplever fra byråkratiet. "En studie i departementsprosa," sier folk som har peiling. Departementet "streka under åtvaringa mot å setja integrerings- og måljamstillingsomsyn opp mot kvarandre".

Hva var på gang? Eller som de unge – bare i visse deler av landet, riktignok – ville sagt: *Hva skjer 'a?*

Vi kommer dit. Men la oss først se på enkelthetene i saken.

Nynorskfolket. Norge har en språklig minoritet, som i nær 150 år har kjempet for å skrive slik de snakker. De har kjempet mot et språk som har vært pålagt dem utenfra, fra maktens sentrum i Oslo. Langsomt har de fått kravene sine igjennom. I dag bruker anslagsvis 10-12 prosent av alle nordmenn nynorsk som sitt hovedmål. 27 prosent av kommunene, med 12 prosent av befolkningen, har nynorsk som målform. Ifølge Nynorsk faktabok har Norge 600 000 nynorskbrukere.

Nye nordmenn. Samtidig vokser en annen minoritet frem i landet: innvandrerne – eller nynordmenn som noen kaller dem. Også de ønsker å bruke sine egne språk, sine morsmål. Også de kjemper mot språkkrav pålagt fra maktens sentrum.

Men der nynorskbrukerne kommer innenfra landet, kommer denne gruppen utenfra. Og i motsetning til nynorskbrukerne, er de i vekst. I dag er de 387 000 personer, ifølge Statistisk sentralbyrå. Om 10-15 år kan de passere nynorskbrukerne i antall.

Ser vi to marginaliserte grupper på kollisjonskurs? Svaret varierer etter hvem du spør.

"Fremmed". De fleste innvandrere har et ganske forsonlig forhold til nynorsk. De er respektfulle, men uinteresserte.

– For meg er nynorsk vanskelig. Jeg har brukt 25 år på å lære bokmål, og et krav om å beherske nynorsk ville satt en effektiv stopper for meg, sier Akhtar Chaudhry, som er aktuell som nestleder i SV. Han sier at "for folk i Oslo er nynorsk fremmed, det er det ærlige svaret", og legger til:

– Nynorsk er en berikelse, men det viktigste er at folk får lære morsmålet sitt. Ei jente fra en kinesisk familie, for eksempel, må få lære seg skikkelig

kinesisk. Og det vil være en fordel for Norge, i kontakten med Kina. Hun må gjerne lære nynorsk i tillegg, men ikke på bekostning av dette, sier Chaudhry. Han utdyper:

– Det er dumt å tvinge folk til å lære et språk de ikke vil lære. Det er mitt hovedpoeng.

"Særnorsk". – Dette med målstrid er et veldig internt, særnorsk tema. Det blir for avansert for oss som kommer utenfra, sier tidligere likestillingsdirektør Long Litt Woon. Hun uttrykker fjernhet til den norske språkdebatten:

– For meg er det nok med ett språk, sier hun.

Bør lære begge. RVs diskrimineringspolitiske talskvinne, Ana Lopez Taylor, mener på sin side at myndighetene bør legge bedre til rette for at innvandrere skal lære nynorsk.

– *Istedenfor bokmål?*

– De burde få bedre muligheter til å lære seg begge språk. Akkurat som norsk ungdom. Norge har en rikdom når det gjelder språk, og innvandrere må også få ta del i denne.

– *Er det ikke bedre å lære ett språk godt?*

– Disse menneskene, som er flerspråklige, har lett for å lære flere språk, mener Lopez Taylor, som er nestlederkandidat i RV.

Muligheter finnes. Voksne innvandrere *har* mulighet for å velge nynorsk som sitt opplæringspråk i Norge, opplyser underdirektør Helga Arnesen ved Vox – nasjonalt senter for læring i arbeidslivet. Likevel er det bare en håndfull som velger det. Læremidlene finnes, sier hun, og prøvene finnes, men flyktninger og innvandrere har en tendens til å bosette seg i Oslo og på Østlandet, og kommunene velger opplæringspråk.

– *Det å lære begge målformer er vanskeligere enn å lære en?*

– Ja, sier Helga Arnesen. – Ordene skrives forskjellig, og det er forskjellig bøyning. Voksne utlendinger oppfatter dette som to ulike språk.

Får fritak. Hva så med ungdom av innvandringsbakgrunn, som er oppvokst i Norge? I teorien skal de ha samme norskopplæring som alle andre. Men i praksis får tusener av innvandrerbarn fritak fra nynorskundervisning, fordi de har et annet morsmål enn norsk.

Dette har vært debattert de siste månedene. Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD), for eksempel, kritiserer regjeringen.

– De stiller språkkrav til stillinger i staten, uten å sørge for at alle får undervisning i to språk, sier daglig leder Anita Rathore ved OMOD.

– Motsetningen mellom undervisningen staten gir, og kravene de selv stiller, skaper en strukturell diskriminering.

Liten interesse. På den annen side: Innvandrere selv viser laber interesse for sidemål. En undersøkelse fra 1996 viste at 93 prosent av fremmedspråklige elever hadde et negativt syn på nynorsk, mens bare syv prosent var positive.

Andre undersøkelser viser at nynorskinteressen er laber over hele Østlandet, der innvandrere flest bor. I en undersøkelse fra NIFU STEP, for eksempel, mente 72 prosent av de spurte Oslo-elevene at nynorsk var "gammeldags", 65 prosent mente det var "kjedelig", og 45 prosent mente det var lettere å forstå svensk.

Øker barrierer. – Jeg tror nynorsk blir sett negativt på, sier Høyres Afshan

Rafiq.

- Krav om nynorsk øker barrierer som allerede er store. Hvis man ser på skoleresultater og skriveferdigheter, ser man at 20 prosent av barn og unge ikke kan skrive skikkelig. Kravet om å lære to mål er en byrde for dem som allerede sliter. Norge bør gjøre som andre land – samle seg om ett språk – og det bør være bokmål. Nynorskopplæring bør være frivillig, sier Rafiq, men modererer seg:
- En viss bakgrunnskunnskap om nynorsk er viktig – Ivar Aasen og slikt. Men det får man gjennom norskopplæringen i dag.

Hindret nynorsk lov. Da Loven mot etnisk diskriminering for noen år siden ble foreslått skrevet på nynorsk, valgte tidligere UDI-direktør Manuela Ramin-Osmundsen, som i dag jobber i Utenriksdepartementet, å gripe inn.

- Her hadde man et regelverk som minoriteter ville ha stort behov for å bruke og forholde seg aktivt til. Da mente jeg det var en fordel å ha tekstene på bokmål. Det er for eksempel ingen som kjenner det riktige ordet for "likestilling" eller "etnisk diskriminering" på nynorsk. Jeg mente det kunne føre til unødvendige barrierer, sier hun.

Loven kom på bokmål.

- Mener du det er en motsetning mellom hensynet til å opprettholde de to målformene, og innvandreres behov for å forstå det norske samfunnet?

- Jeg registrerer at det er en utfordring, også for majoritetssamfunnet, og en utfordring som hele tiden kommer tilbake. Det er ikke mange som snakker nynorsk. Svært få skriver det, og mange skriver det dårlig, sier Ramin-Osmundsen, men legger til:

- Jeg har stor forståelse for at det er lange historiske tradisjoner for begge målformer.

Må se utover. Ramin-Osmundsen mener norsk språkpolitikk bør være fokusert på omverden:

- Statens utfordring er å få flest mulig politikere og embetsmenn som snakker flere språk godt – engelsk, fransk, spansk. Dette er en større utfordring enn at for få snakker nynorsk, mener hun.

- Hvis staten stiller strengere krav til nynorskbruk, hvilke konsekvenser vil det få?

- De største konsekvensene vil være for majoritetsbefolkningen. Og det er jo bra – hvis man virkelig vil dette, burde flere nordmenn også praktisere nynorsk. Da ville innvandrere også fått høre det oftere. Men i min yrkeskarriere har jeg faktisk bare møtt én person som snakker og skriver nynorsk godt. Og det er ikke mye. Jeg konstaterer at det er få som skriver nynorsk, og når man snakker om det, er det ingen stor jubel.

Brevet fra ombudet. Da er vi fremme ved Likestillings- og diskrimineringsombudets (LDO) brev til Kultur- og kirke departementet (KKD). LDO hadde merket seg at det rødgrønne regjeringen varslet økt bruk av nynorsk i staten.

"Målbruksreglane skal følgjast til punkt og prikke," het det i rundskriv V-14 2006. Flere tiltak ble planlagt for å sikre at minst 25 prosent av dokumentene fra sentrale statsorgan var av hver målform. LDO fryktet skjerpede nynorskrav ville stenge innvandrere ute fra jobber.

- Krav til språk har vært hinder for folk som ikke har norsk som morsmål, sier seniorrådgiver Elisabeth Haugseth hos LDO. Hun nevner en sak der en norsk statsborger med utenlandsk opprinnelse fikk avslag på en jobb i offentlig forvaltning. Begrunnelsen var at han ikke behersket nynorsk.

Diskriminerende stat? Staten er sin egen verste fiende når det gjelder ansettelse av innvandrere. Bare 3,4 prosent av de statsansatte har ikke-vestlig bakgrunn. Det er mer enn i Jens Stoltenbergs regjeringsmannskap (1,2 prosent), men mindre enn i privat næringsliv (5,1 prosent) og i fylker og kommuner (4,5 prosent).

"Hvis et krav om at alle ansatte i staten skal beherske begge målformer praktiseres strengt, vil det i praksis bety at mange personer med minoritetsbakgrunn utelukkes fra ansettelse i staten," skrev LDO. De antydte at forskjellsbehandling på grunn av språk kunne være i strid med diskrimineringsloven.

– *Hvor reelt er dette, Elisabeth Haugseth? Driver LDO med språkpolitikk?*

– Nei. Dette er sett i lys av diskrimineringsloven, som vi forvalter. Vi skal påse at loven overholdes, og ett av diskrimineringsgrunnlagene er språk.

– *Kulturdepartementet synes å mene at dere konstruerer en debatt?*

– Det forstår jeg deres regning. Vi har sett at personer med minoritetsbakgrunn stenges ute fra jobber i offentlig forvaltning, og vi har fått signaler om at det er problematisk, sier Haugseth.

Hun understreker at LDO fullt ut respekterer bruken av to målformer i Norge, og at en viss prosent skal være av begge former. Staten har et ansvar for å ansette minoritetspersoner, legger hun til, og mener det kan bli problematisk hvis alle statsansatte må beherske begge målformer.

– *Behersker du selv nynorsk?*

– Ja, jeg bruker det villig, og jeg synes det er gøy.

Svarbrevet. LDOs brev var på bokmål. Svarbrevet fra Kultur- og kirkedepartementet (KKD) var på sin side ført i pennen på nynorsk – åtte sider – undertegnet avdelingsdirektør Stein Sægrov og seniorrådgiver Ingvar Engen.

"Departementet finn det uheldig at ein nærmar seg problemstillinga på denne måten," skrev de. De advarte mot å "bruka legitime likebehandlings- og integreringsomsyn til å reisa tvil om krav til auka bruk av nynorsk i staten". KKD viste til at det var forskjell mellom språkkravene som stilles til et statlig organ, og de kravene som stilles til hver enkelt medarbeider. Altså: En medarbeider med innvandrerbakgrunn kan gis dispensasjon fra nynorskkravet, hvis arbeidsgiveren – altså det statlige organet – påser at nynorskvoten, samlet sett, blir oppfylt. Spørsmålet blir da hvordan adgangen til dispensasjon praktiseres.

En skrape. Konklusjonen i KKD's brev kunne minne om refs:

"Det er i strid med offisiell norsk språkpolitikk, sist stadfesta ved behandling av St. melding nr. 7 (2005-2006) 16. mars i år, å reisa tvil om behovet for auka bruk av nynorsk i staten."

I sin iver etter å kjempe for et uvisst antall språkfattige innvandreres sak, hadde LDO – ifølge KKD – forbrutt seg mot norsk språkpolitikk.

Vi forsøkte å kontakte forfatteren av denne "studien i departementsprosa", men istedenfor Stein Sægrov fikk vi statssekretær Randi Øverland (Ap) på tråden.

– *Er LDO på ville veier i denne saken, Øverland?*

– Vi mener i alle fall at det ikke er rettslig grunnlag for å si at dette er diskriminering. Det er uheldig å blande disse tingene.

– *Dere skriver at "det er uheldig å stilla behovet for auka bruk av nynorsk i staten i motsetnad til ønsket om å rekruttera personer med minoritetsbakgrunn". Altså har LDO konstruert en motsetning?*

- Nei, de har ikke konstruert en motsetning. Men de har valgt å sette disse to tingene opp mot hverandre.
- *Er ikke det å konstruere en motsetning?*
- Det spørres hva du mener med å konstruere. Vi har to gode målsettinger. Begge deler bør vi klare.
- *Dere skriver at saker som dette "ikkje [må] bli behandla slik at det får brodd mot den nynorske målforma". Har LDO en brodd mot nynorsk?*
- Jeg kan ikke kommentere hvert enkelt ord i det brevet.

LDO vs. Språkrådet. Brevet ble sendt med kopi til Språkrådet, hvis direktør Sylfest Lomheim på samme tid hadde tatt til orde for at innvandrere ikke skulle kalles "nordmenn", og at nordmenn skulle kunne bruke ordet "neger". Interessant nok deltok også LDO i denne debatten. I et brev til Språkrådet spurte de hva rådet mente med ordet "nordmann". Denne gang var det LDOs avdelingsleder Arnfinn Andersen som var brevskriveren.

- *Hva har dere å gjøre i den debatten, Andersen?*
- Dette er innenfor vårt mandat. Vi får mange henvendelser om hvilke betydninger ord har. LDO har nå innkalt Språkrådet til et møte om dette.

Lite blid. Mens Språkrådet og informasjonssjef Jon Grepstad venter på møtet med LDO, sitter bror Ottar Grepstad i Nynorsk kultursentrum og er fortørnet over samme ombud. LDO har "rotet seg opp i et uføre", sier han.

Nynorsk kultursentrum er en ideell stiftelse for nynorsk skriftkultur, og Grepstad er blant nynorskens mest markante forsvarere. Han karakteriserer brevet fra KKD til LDO som "noe av det skarpeste et departement har skrevet til et forvaltningsorgan".

- Jeg har ikke mer å si enn det departementet skrev i brevet sitt, sier Grepstad.
- *Departementet synes å mene at LDO konstruerer en konflikt som ikke finnes?*
- Det er det samme jeg sier. Jeg advarer sterkt mot å gå inn i dette vanskelige feltet med den holdning at nynorsk er et problem. Det har Likestillings- og diskrimineringsombud Beate Gangås gjort, og det er svært skuffende. Det oser av hegemonisk tenkning av det de har gjort – ikke av likestilling.
- *Hegemonisk tenkning?*
- Hun ser ikke den nynorske hverdagen i det hun driver med i det brevet.
- *LDO sier folk blir utestengt fra jobber fordi de ikke mestrer nynorsk?*
- Jeg vet ikke om det var den eneste grunnen – da må vi se på enkelttilfeller. Men hvis innvandrerne ikke har fått sjansen til å skaffe seg den kompetansen som kreves, har det offentlige sviktet. Da er ikke svaret å redusere nynorskens posisjon i samfunnet, slik LDO vil. Dette er en stor tabbe av dem.
- *Driver de med språkpolitikk?*
- Definitivt. Og de har nå fått tydelige meldinger om at det er Kultur- og kirkedepartementet og ikke dem som har ansvaret for språkpolitikken i Norge. Det er legitimt å stille spørsmål, men LDO prøvde å konkludere selv. Og da er du på ville veier.
- *Bør staten øke nynorskandelen selv om det skulle gå på bekostning av å øke andelen ansatte med innvandrerbakgrunn?*
- Staten har to oppgaver: å sørge for at målloven blir fulgt til punkt og prikke – det har regjeringen to år på seg til å oppfylle – og å føre en bedre inkluderingspolitikk. Den som vil holde oppe en motsetning mellom nynorsk og innvandring heller bensin på et bål som sterke grupper ønsker å utnytte politisk. Lykke til, sier nå jeg.

Språklig klemme. – *Innvandrere viser liten interesse for nynorsk?*

- Det finnes det ingen dekning for å si. Det er delte meninger, også blant innvandrere. Men mange av dem er konsentrert i miljøer der de har lite nærkontakt med nynorsk språk og kulturtradisjon.
- *Noen mener innvandrere bør lære nynorsk istedenfor bokmål, eventuelt begge to?*
- Hva som er den beste løsningen vil jeg ikke si. Men de som bor i et nynorskdistrikt, kommer i klemme språklig. Barna går på skole og får nynorskreferanser. Så kommer de hjem til foreldre som ikke er fortrolig med den målformen, og det stiller foreldrene i en ekkel situasjon.
- *Du mener innvandrere i nynorskdistrikt bør lære nynorsk, mens de i bokmålsdistrikt bør lære bokmål?*
- I utgangspunktet, ja. Men de bør lære begge målformer for å fungere som komplette samfunnsborgere.
- *Da Loven mot etnisk diskriminering skulle skrives på nynorsk, var Manuela Ramin-Osmundsen imot det. Ville det ikke skapt en ekstra barriere for innvandrere som skulle bruke den loven, hvis den var på nynorsk?*
- Det er ikke slik at et mindretall skal vike for et annet mindretall. Jeg godtar ikke at et mindre brukt språk skal vike for en vellykket integreringspolitikk. Det er det språklige flertallet i Norge som nå må forstå hvordan man skal behandle et reelt språklig samfunn. Norge var flerspråklig lenge før innvandrerne kom. Jeg tror dessuten at den nynorske erfaringen med å være et mindre brukt språk vil kunne komme inkluderingspolitikken til stor nytte. Det er den samme type maktmekanismer som gjør seg gjeldende overfor innvandrere, som har gjort seg gjeldende mot nynorskbrukere opp gjennom tidene.
- *Et argument går ut på at Norge er et lite land med knapt fem millioner innbyggere, og burde kunne samle seg om ett skriftspråk. Hva om vi foreslo, rent hypotetisk, at man skulle trekke lodd om dette skulle være bokmål eller nynorsk. Vi du vært for eller imot?*
- Det ville jeg vært helt imot. Kulturutvikling foregår ikke slik. Man trekker ikke lodd.

Avviser KKD. Med Grepstads krasse uttalelser i øret, må vi ta en siste telefon til Likestillings- og diskrimineringsombudet. Og denne gang er det på tide å ringe helt til topps:

- *Har dere en brodd mot nynorsk, Beate Gangås?*
- Snarere tvert imot. Her må man se på hva som skjer i samfunnet: Personer som har flyttet til Norge eller har norsk som andrespråk, presses systematisk ut av sidemålsundervisning, og dette får konsekvenser i forhold til kravene som stilles i arbeidslivet. Denne problemstillingen går igjen i innspill vi har fått fra flere organisasjoner.
- *Det oser hegemonisk tenkning av det dere driver med, ifølge Ottar Grepstad?*
- Da kan han ikke ha forstått hva dette dreier seg om.
- *Er ikke svaret fra Kirke- og kulturdepartementet (KKD) såpass klart at dere kan la denne saken ligge?*
- Nei. De har åpenbart ikke svar på spørsmålene vi har stilt dem. Likestillings- og diskrimineringsombudet opplyser at de vil se på hvordan adgangen til dispensasjon praktiseres, for eksempel gjennom å drøfte problemstillingene i Brukerforum for etnisitet og språk. Ombudet opprettholder at praksisen kan være i strid med diskrimineringsloven, og vil undersøke saken mer konkret.

Det varsles nye brev.

Publisert 02. februar 2007